

DONALDAS KAJOKAS (g. 1953), baigęs 1975 m. Kauno kūno kultūros institutą, Literatūros muziejaus, o vėliau *Nemuno* redakcijos darbuotojas, atėjo į literatūrą 1976 m. kaip „filosofuojantis žmogus“. Susikūrė suverenią* mąstymo teritoriją, nepriklausomą nuo sovietinės aplinkos ir ideologijos. Nesiginčijo ir nemaištavo, kaip T. Venclova, o tiesiog ieškojo atsakymų į savo viduje subrandintus klausimus.

Eilėraščių rinkiniuose *Žeme kaip viršūnėmis* (1980), *Lapkritis veidrodyje* (1985), *Tylinčiojo aidas* (1988), *Žuvusi avis* (1991), *Drabužėliais baltais* (1994) Kajokas siekia įveikti egocentrinę savimonę kaip poetinio išgyvenimo pagrindą. Pasaulis yra didesnis už vienkartinę *aš* būtį, kuri teigia save kaip visa ko pradžių ir pabaigą. „Taip sparčiaiėjau, / o tu ir vėl / aplenkei mane, pilnapadi mėnuli...“ Pasaulio sandara yra pirminė žmogaus buvimo priežastis, ir toji sandara patvari ir nepakeičiama: gėlės keičia savo spalvas vakare, bet „nesistengia pakeisti pasaulio“. Jo negalima aprėpti ir pažinti vienintele tiesa ar vieninteliu tikėjimu („ištikėjom visus tikėjimus / nesuradom tačiau vienintelio“). Į pasaulio visumą galima tik įsiklausyti, o ne ją apibrėžti loginėmis konstrukcijomis. Poezija – tai įsiklausymo menas, išsižadantis *aš* reikšmingumo pozų ir tikrovę keičiančių metaforų.

*tu ateini iš ten į kur visi
nueisime ir palieti mūs gelmę
taip švelniai švelniai
taip be galo švelniai
kad net suabejojam ar esi*

Kajokas nuolankiai stebi aplinkinius daiktus, nesikėsindamas laužyti jų pavidalų („*aš* vien kartoju gamtą jos ritmu“). Gamtoje jis regi pirmapradišką visų elementų susipynimą ir begalinį vyksmą, kaip ir S. Geda *26 rudens ir vasaros giesmėse*. Nujaučia neapčiuopiamą esmę, glūdinčią ten, „kur buvai nebuvęs“. Laukia stebuklingumo akimirkos – „kažkas nematomas man palietė alkūnę“. Tai gali būti mažutis vieversys, pakilęs virš kiemo su pienių pūkais, vakaro žiogų čirpimas patekant mėnuliui, krintantis šalnotas lapas, burokėlių lysvę ravinti nėščia moteris, arbatos gėrimas iš vėstančio puodelio Lietuvoje. Tik mažame slypi kažkas didaus, o tyloje veriasi platybė. Poezija reikalauja intymaus santykio su paprasčiausiais daiktais ir visiškai skaidraus kalbėjimo kasdieniniais žodžiais. Kajokas perėmė klasikinės japonų lyrikos estetiką ir *haiku* struktūrą – plonytis vaizdo brūkšnys, tylos pauzė ir nesibaigianti nuojautos trajektorija.

*virš kopų
ramus
teka mėnuo
taip
tuščia
many
daug vietos
šiam
vaizdui*

Miniatiūrinė forma, besismelkianti į „akinantį proskynos baltumą“, neužglosto būties priešingybių, o sugludžia jas į paradoksus kaip esminį žmogiškos egzistencijos principą. „Kraujas pilnas žvyro /

* Suverenus – bendriausia prasme – visiškai nepriklausantis, laisvas. (Red.)

žvyras pilnas kraujo / – eime sūnau / ir čia nieko naujo“. Trieiliai, paliekantys savo staigiais peršokimais neužbaigtumo erdvę, teka kaip nesibaigiančių intuityvių stebėjimų ir įsiklausymų vėrinys, kurį japonišku guašu surašo medituojantis žmogus.

Kajoko eilėraščių knygoje vyrauja refleksinis lyrizmas, kuris liejasi stambiais ciklais, kaitalioja žanrus (persiški rubajatai*, eilėraščiai proza, poemėlė), neišsitekdamas kamerinėse, uždaroje ląstelėse. Minkšta balso tonacija, priderinta prie harmoningos pasaulio tvarkos, susidrumščia, permušta šiurkščių nederinės gaidų („kaip gieda rudenys sustoję pakelėm / nuo kosulio kraujuojančiom gerklėm“). Lakoniškas piešinys ir aforistinis** eilutės kirtis susitelkia į ironišką parabolę***: esame tik kanarėlės, uždarytos dideliame narve, ir baisiausia, „jog jauties esąs lyg ne narve“. Poemoje J. S. *Bachas. Mišios Si Minor* išskyla apokaliptiniai pragariško chaoso vaizdai, nuspalvinti J. Herbačiausko kosmogonine ironija, – „plėšė nuo savo veidų į akių obuolius įsikirtusias žiurkes ir, nieko nematydami, virto į tą baisų kūnų ir kraujų kamuolį, lyg į kokį minkščiausią begalinės meilės ir užuojautos patalą...“ Kaitaliodami žanrines formas ir stiliškumą, Kajoko eilėraščiai gulasi į vientisą ramaus stebėjimo, rečitatyvinio**** tono, aforistinės frazės modelį, atsiribojusį nuo modernizmo („Nėra naujų meno formų. Nei senų“), paženklinantį rytietiško intuityvumo ir vakarietiško racionalumo grumtimi, neišvengiantį pasikartojimų ir vienodumo.

Kajokas išleido originalią eseistikos knygą *Komentariai* (1990), teigiančią žmogaus ir pasaulio vientisumą plačiame filosofinių idėjų kontekste (Biblija, Seneca (Seneka), šv. Augustinas, Descartes (Dekartas), M. Heideggeris (Haidegeris)), išsiskiriančią išgyventos minties emocija įtampa ir aforistinio mintijimo grožiu.

Vytautas Kubilius, *XX amžiaus literatūra*, Vilnius: Alma litera, 1996, p. 643–645.

* Rubajatas – Artimųjų ir Vidurinių Rytų tautų (arabų, persų, turkų) poezijoje – ketureilė strofa, rimuojama vienu arba dviem rimais (AAAA, AAXA, AABB, ABAB) ir sudaranti teminę bei struktūrinę visumą. Dažniausiai pirmajame dvielyje daroma prielaida, trečiojoje eilutėje – išvada, ketvirtojoje – aforistinė užsklanda. (Red.)

** Aforistinis – panašus į aforizmą. Aforizmas – trumpas vaizdingas, įtaigus posakis, reiškiantis apibendrintą ar netikėtą mintį. (Red.)

*** Parabolė – pasakėčiai gimininga pasakojimo forma, užbaigianti tam tikro atsitikimo istoriją pamokančiomis religinio, filosofinio, moralinio turinio išvadomis. (Red.)

**** Rečitatyvas – muzikojė deklamuojamoji ar į kalbėjimą panaši intonacija. (Red.)